

Nr 15.

Av herr **von Friesen**, angående viss ökad befogenhet för de kommunala folkskoleinspektörerna.

De nya bestämmelserna med anledning av statens övertagande av vissa delar av kostnaderna för folkskoleväsendet ha medfört genomgripande förändringar för skolstyrelserna i vissa kommuner liksom för de av vissa kommuner anställda och avlönade skolledarna. Man torde med fog kunna säga, att skoldistriktet i allmänhet numera knappast ha något avgörande inflytande på vare sig skollokalernas tillblivelse eller utformning eller ledigförklarande av lärartjänster. Denna tendens synes ytterligare komma att göra sig gällande. I snart sagt varje ny kungörelse liksom i varje reglementsändring spåras den sålunda. De lokala skolmyndigheternas inflytande reduceras kontinuerligt och det förefaller numera som om detta skulle ske utan något direkt samband med statens övertagande av kostnader. Det skulle sålunda ha sitt intresse att få utrett, vilka kostnader staten har övertagit vid det tillfälle, då folkskolestadgan ändrades på så sätt, att skolöverstyrelsen skulle ha att upprätta förslag till kommunala inspektörstjänster.

Särskilt böra i detta sammanhang förhållandena i de landstingsfria städerna, vilka äro befriade från statsinspektion, beaktas. Det förtjänar påpekas, att dessa städer med sitt högt utvecklade skolväsen ha gått i spetsen då det gäller pedagogiska nyanordningar liksom att de kommunala skolledarna genom sin relativt självständiga ställning ha haft tillfälle att experimentera undervisningsanordningar, vilka sedan kommit hela svenska skolväsendet till godo. Den ledareställning, som dessa städers skolstyrelser och skolledare hittills haft, är nu definitivt och i princip bruten. Den verkliga skolledaren är och förblir även för dessa städers vidkommande statsinspektören, för så vitt det ej är skolöverstyrelsen själv, hos vilken den avgörande myndigheten ligger. I själva verket tenderar utvecklingen att bli sådan, att dennas organ, statens styrelser och tjänstemän, fatta de nödiga besluten, under det att folkskolestyrelserna få omhänderhava driften och det ekonomiska ansvaret samt, då det gäller städerna, även större delen av kostnaderna. En folkskolestyrelses bestämmanderätt kommer sannolikt snart att bli i stort sett densamma som en lokalstyrelses vid ett läroverk.

Den nu skildrade utvecklingen har haft vittgående konsekvenser särskilt för den kommunala skolledarens ställning. Hans tidigare relativt självständiga placering har blivit förbytt i en underordnad tjänstemannaställning i förhållande till en av staten förordnad inspektör, vilket i sin tur medför att alla viktigare ärenden måste hänskjutas till denna senare, innan de ernå stadfästelse.

Alldeles bortsett från att hela förvaltningsapparaten på detta sätt blivit onödigt komplicerad genom anställande av två tjänstemän i stället för en, har det för den statlige tjänstemannen medfört en oerhörd ökning av arbetet, särskilt om dennes distrikt omfattar städer av Stockholms, Göteborgs eller Malmö storlek. Härtill kommer, att den kommunala inspektörens inflytande, myndighet och prestige givetvis måste starkt beskäras. I själva verket har det uppstått en dualism i skötseln och handhavandet av folkskolans angelägenheter: folkskolestyrelsen och den kommunale inspektören å ena sidan och statens inspektör å den andra. Givetvis är det den senare som blir den dominerande maktfaktorn, då han ju alltid kan anlita det aldrig svikande maktmedlet: ekonomien. Den, som handhar ekonomien, blir den verkliga chefen; så prosaiskt det låter, innebär nog detta hela sanningen.

Det kan knappast förväntas att den initiativrikedom som hittills varit utmärkande för de större städerna i fråga om undervisningen skall fortbestå. Sannolikt är det snarare att förmoda, att med den nuvarande utvecklingen skall det svenska skolväsendet bli en enhetlig och ganska jämnstruken organisation, utan den rikedom på nyanseringar och personlig nyorientering, som varit utmärkande för den tidigare skolorganisationen. En radikal återgång till förut tillämpade förhållanden är givetvis icke nu möjlig att ernå. Det kunde tänkas, att en bättre sakernas ordning i någon mån kan erhållas genom att de landstingsfria städerna finge en särskild folkskolestadga. Emellertid torde även denna utväg vara tveivelaktig. En annan väg vore, om de kommunala inspektörerna, åtminstone i de landstingsfria städerna, utrustades med större befogenhet. Det borde tagas under övervägande om ej skolöverstyrelsen skulle kunna lämna samma direktiv och anvisningar till dem som till statens, eller med andra ord, om de icke i förhållande till sina städer skulle få statsinspektörs ställning, avlönas av staten och anställas av staten. I vissa fall skulle givetvis skolöverstyrelsen direkt utöva statsinspektörens befogenhet på samma sätt som fallet nu är. Svårigheten består vid en sådan anordning tydligen däri att avväga, hur en kommunal inspektör som enligt nuvarande instruktion är anställd hos styrelsen och styrelsens främste rådgivande tjänsteman, skall lösgöras från denna sin ställning för att erhålla en i förhållande till lokalstyrelsen fullt självständig placering. Måhända måste detta medföra en fullständig förändring av hela den nuvarande styrelseorganisationen.

Med anledning av vad sålunda anförts får undertecknad föreslå,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning om möjligheterna och villkoren för ökad befogenhet för den kommunale folkskoleinspektören att sköta de uppgifter, som nu åvila statens inspektör i de landstingsfria städerna.

Stockholm den 17 januari 1941.

Bertil von Friesen.